

N:o 247.

Af herr **E. Hammarlund**, *i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 37, 53, 69, 87 och 114 regeringsformen, §§ 37, 38, 39, 41 till och med 45 och 55 riksdagsordningen samt 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.*

Den många gånger inom Riksdagen behandlade frågan om en förändring af Riksdagens utskott i afsikt att söka bereda lättnad i riksdagsarbetet har genom Kungl. Maj:ts proposition n:o 21 ånyo bragts på dagordningen. Det är en särdeles svårlöst fråga, som därmed förts fram på Riksdagens bord, men tillika en grannliga fråga, detta senare därför, att det är af synnerlig vikt, att, då rubbningar i de hittillsvarande förhållandena äga rum, ej sådana förändringar vidtagas, som kunna hafva till följd ett försvagande af Riksdagens ställning gent emot regeringsmakten.

Den föreliggande propositionen är tillkommen med anledning af betänkande, afgifvet af de af Kungl. Maj:t den 20 september 1907 för ändamålet utsedda kommitterade. Det skall genast erkännas, att förslaget har åtskilliga mycket beaktansvärda uppslag till en reform på det ifrågavarande området. Bland sådana må nämnas, att de ständiga utskottens antal ökats; att vid ärendenas fördelning mellan utskotten man icke såsom förut ensidigt hållit sig till den formella synpunkten, samt att motionstiden väsentligt begränsats. Det är emellertid att beklaga, att de kommitterade, som förberedt ärendet, icke dristat utdraga konsekvenserna af sina egna uppslag utan stannat vid några halfmesyrer i stället för att söka lösa frågan i hela sin omfattning. Deras förslag är därför i flera afseenden otillfredsställande. Måhända kan detsamma afhjälpa de värsta svårigheterna för tillfället, men det gifver ej en

rationell lösning för framtiden, och det är därjämte att befara, att Riksdagens två viktigaste utskott, konstitutionsutskottet och statsutskottet, skulle genom den nya anordningen få sin ställning försvagad. Förslaget är, i korthet sagdt, af den beskaffenhet, att efter några år en ny reform ganska säkert skall befinnas nödvändig.

Då en ändring i det nuvarande utskottsväsendet skall vidtagas, bör man enligt min mening gå så långt, att utsikt finnes, att de svåraste olägenheterna varda afhjälpta ett stycke framåt i tiden. Om man ser efter huru riksdagsarbetet utvecklats under de två senaste årtiondena, måste man emellertid komma till den uppfattning, att nämnda mål ej vinnes genom antagande af Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag.

Kommitterade medgifva, att »den förnämsta orsaken till att Riksdagens arbetsbörda under de senare åren kommit att kännas särskildt tryckande, torde vara att söka uti de olägenheter, som äro förbundna med sättet för frågornas beredning, olägenheter, hvilka måste blifva allt mer och mer kännbara i samma mån som riksdagsärendena ökas i antal och omfattning» (sid. 26 i kommittébetänkandet). Under början af Riksdagen är arbetet hufvudsakligen förlagdt till utskotten och endast till ringa del till kamrarna. Genom lämpliga anordningars vidtagande skulle — mena kommitterade — tiden vid riksdagens början »kunna utnyttjas på ett för riksdagsarbetet i dess helhet mera fruktbringande sätt».

Detta är ock min öfvertygelse. Det mest fruktbringande sätt, hvarpå tiden under Riksdagens första skede kunde användas, vore väl det, att Riksdagens samtliga — eller åtminstone så godt som samtliga — ledamöter fördelade sig i ett flertal jämnställda utskott, inom hvilka riksdagsärendenas vederbörliga utredning med all kraft och fart bedrefves.

»Den starka utveckling, som efter den nya riksdagsordningens genomförande ägt rum på vissa områden för statens verksamhet, i förening med en under årens lopp utbildad praxis, enligt hvilken allt flera ärenden förts till ständiga utskott i stället för att öfverlämnas till tillfälliga utskotts behandling, har gjort, att olikheten i de ständiga utskottens arbetsbörda kommit att framträda i högre grad än hvad som ursprungligen varit förutsedt», yttra kommitterade (sid. 28).

Men då utvecklingen oförtydbart gått i denna riktning, hvarför då, när en förändring i alla fall måste göras, söka streta emot och för någon tid hindra den anordning, mot hvilken utvecklingen tydligt pekar? Hvarför icke med tagen hänsyn till den vunna erfarenheten fördela ärendena mellan ett flertal ständiga utskott, samtidigt med att de tillfälliga utskotten slopades? Förr eller senare måste man i alla händelser tillgripa denna utväg, därest Riksdagen skall kunna bibehålla sitt in-

flytande på statsärendena. Klart är nämligen, att med den nuvarande utvecklingen på statslivets skilda områden — märk t. ex. en höjning af budgeten under de senaste tio åren från 120 till 202 millioner kronor, d. v. s. med nära 70 procent, samt en ökning i antalet Kungl. propositioner under samma tid från 68 till 199, d. v. s. med nära 200 procent — en utveckling äfven af Riksdagens utskottsväsende blir en nödvändighet, om man ej skall riskera en maktförskjutning i förhållandet mellan regering och Riksdag till den senares nackdel.

För närvarande är det så, att vissa riksdagsledamöter äro öfver höfvan betungade med utskottsarbete, under det andra hafva helt obetydligt sådant, ja, åtskilliga icke ens äro i tillfälle att närvara och åhöra förhandlingarna i något enda utskott. I stället borde riksdagsarbetet vara så ordnad, att det förberedande arbetet blefve något så när jämnt fördeladt mellan Riksdagens ledamöter och enhvar bereddes tillfälle att åtminstone i egenskap af suppleant närvara vid de utredande förhandlingar, som förekomma i ett ständigt utskott. Men för vinnande af detta mål äro två reformer nödiga, nämligen: 1) upphäfvande af de tillfälliga utskotten samt inrättande af nya ständiga utskott; 2) ärendenas fördelning mellan utskotten icke såsom nu efter rent formella grunder utan med tagen hänsyn till ärendenas sakliga innebörd.

En verklig reform på det föreliggande området måste således i första rummet gå ut på att samtliga riksdagsärendena erhålla

en likformig utskottsbehandling,

hvaran sålunda reformen äfven bör omfatta de s. k.

Tillfälliga utskotten.

Kommitterade medgifva på tal om de tillfälliga utskotten, att det icke kan bestridas, »att dessa utskott icke kommit att utveckla sig i den riktning man ursprungligen tänkt sig och att deras verksamhetsområde blifvit mindre än afsetts» (sid. 59). Likaså medgifva kommitterade, »att den tillfälliga utskottsinstitutionen, sådan den för närvarande gestaltat sig, är i vissa afseenden behäftad med olägenheter, som icke vidlåda de ständiga utskotten». Särskildt framhålla kommitterade, att med det successiva behandlingssättet kan följa »ett upprepadt kastande af frågan från den ena kammaren till den andra», i följd hvaraf motioner, som gå till tillfälligt utskott, »kräva för sitt afgörande betydligt

längre tid än motioner i ämne, som tillhör ständigt utskotts behandling» (sid. 50). Icke förty hafva kommitterade »funnit det vara med klok förtänksamhet mest öfverensstämmande att icke föreslå någon förändring med afseende å de tillfälliga utskotten». Kommitterade mena, att systemet med tillfälliga utskott är särskildt lämpligt med hänsyn till Andra Kammaren med dess större ledamotsantal. »Då nämligen uti denna kammare väckes ett betydligt större antal motioner i ämnen, som tillhöra tillfälligt utskott, än i Första Kammaren, kunna de ledamöter, som icke erhållit plats i de ständiga utskotten, tagas i anspråk för ifrågavarande motioners utredning» (sid. 60). Men i hvilken vidsträcktare grad skulle icke dessa ledamöter komma in i riksdagsärendena, ifall de i stället för att utreda 7 å 8 enskilda motioner voro i tillfälle att närvara vid förhandlingarna i ett ständigt utskott, som har att behandla en hel mängd kungl. propositioner och därjämte ett långt större antal motioner än hvad ett tillfälligt utskott har på sin lott! Är det icke ett rent slöseri med arbetskrafter att, såsom fallet är i Andra Kammaren, sätta 70 personer att under en tid af bortåt fyra månader utreda ett 30-tal motioner? Till jämförelse kan nämnas, att en afdelning af statsutskottet (6 ledamöter och 6 suppleanter) samtidigt har att behandla tre hufvudtitlar i statsverkspropositionen, omfattande sammanlagdt 277 särskilda punkter, samt därjämte 36 motioner förutom de propositioner och motioner, som inkomma efter den ordinarie motions-tidens utgång.

I en vid 1900 års riksdag väckt motion (n:o 160 i Andra Kammaren) tillät jag mig kritisera det nuvarande systemet med tillfälliga utskott. Jag yttrade bland annat följande:

»Det har om de tillfälliga utskotten blifvit sagdt, att de i allmänhet lämnat en god utredning af ärendena. Men det torde ej kunna nekas, att resultatet i allmänhet blifvit skäligen magert. Personligt samarbete mellan ledamöter från de båda kamrarna kan i fråga om dessa ärendens beredning ej annat än undantagsvis — och då under så att säga själftagna former — komma till stånd, hvadan ock sammanjämkning af skilda meningar här är svårare än i fråga om de ärenden, som gå till ständigt utskott. Under det att motionerna kastas från den ena kammaren till den andra, från det ena tillfälliga utskottet till det andra, händer ej sällan, att det hela slites sönder. Detta förhandlings-sätt genom tryckta utskottsbetänkanden synes ej lämpa sig för våra förhållanden, därest man vill uppnå ett positivt resultat.

Härtill kommer, att detta arbetssätt medför ökade tryckningskostnader utan något egentligt gagn. Hvarje motion, hvarje utskottsbetänkande tryckes om vid samma riksdag flera gånger.

Med kännedom om svårigheten att komma till ett positivt resultat, då en fråga hänskjutes till tillfälligt utskott, söka ock motionärer ej sällan undvika att få sina förslag hänvisade till sådant utskott. Detta kan ske på flera sätt; det mest vanliga är

som bekant att hänga vid det egentliga förslaget en begäran om ett litet anslag för utredning eller dylikt. Därigenom måste motionen remitteras till statsutskottet.

Under senare tiden har ock en viss tendens gjort sig gällande i syfte att särskildt till stats- och lagutskotten öfverflytta en del motioner om skrifvelseförslag, hvilka förut pläгат handläggas af tillfälligt utskott.»

I motionen lämnades en tabell öfver antalet betänkanden, som under åren 1890—1899 afgifvits af de tillfälliga utskotten. Densamma fullständigas här med uppgifter äfven för åren 1900—1907 och får då följande utseende:

År:	I Första Kammaren:	I Andra Kammaren:	Summa:
1890	16	41	57
1891	19	22	41
1892	16	24	40
1893	16	26	42
1894	16	27	43
1895	19	30	49
1896	14	25	39
1897	14	22	36
1898	13	26	39
1899	13	21	44
1900	13	20	33
1901	12	32	44
1902	23	41	64
1903	28	46	74
1904	26	48	74
1905	14	34	48
1906	12	18	30
1907	22	36	58

Under de senaste 18 åren har alltså antalet betänkanden, afgifna af de tillfälliga utskotten, varit i Första Kammaren vissa år nere vid en så låg siffra som 12 och stigit till högst 28. I Andra Kammaren har antalet växlat från lägst 18 till högst 48. Maximum nåddes åren 1903 och 1904, d. v. s. de två sista åren, då motioner rörande försäljningen af vin och maltdrycker remitterades till tillfälligt utskott. Då utgjorde hela antalet af sammanlagdt sju tillfälliga utskotts afgifna betänkanden 74, men då man tager i betraktande, att beträffande ett stort antal ärenden minst två stundom tre betänkanden afgifvits om samma sak, innan ärendet med det nuvarande omständliga arbetssättet kunnat slutföras, blir antalet behandlade frågor högst väsentligt mindre än antalet betänkanden. Från 1905, då lagstiftningen rörande försäljning af vin, öl och svagdricka kom under lagutskottet, har som synes antalet afgifna

betänkanden gått ned till samma antal som på 1890-talet, ja, året 1906 t. o. m. varit lägre än någonsin förut.

Kommitterade hafva i sitt betänkande meddelat tabeller rörande antalet utskottsbetänkanden, som under olika tidsskeden afgifvits af riksdagens utskott, men därvid egendomligt nog ej medtagit de tillfälliga utskotten. Af förestående tabell, jämförd med tabellen å sid. 29 i kommittébetänkandet, framgår, att medan de flesta ständiga utskott få allt större arbetsbörd sig förelagd, är i stort sedt motsatsen fallet beträffande de tillfälliga utskotten.

Ser man på det positiva resultatet af de tillfälliga utskottens arbeten, så är detta ännu magrare. De frågor, som vid 1907 års riksdag voro i tillfälliga utskott föremål för utredning af 10 ledamöter med 4 suppleanter från Första Kammaren och 45 ledamöter med 25 suppleanter från Andra Kammaren, summa 84 ledamöter, resulterade i 10 skrivelser till Kungl. Maj:t. Närmast föregående år var resultatet af allt detta arbete blott 7 skrivelser och år 1905 t. o. m. endast — 6 skrivelser.

Då det egentliga riksdagsarbetet är förlagdt till de ständiga utskotten, synes det vara af stor betydelse, att riksdagens ledamöter så tidigt som möjligt blifva i tillfälle att vinna kännedom om det arbete, som här förekommer, och det arbetssätt, som här tillämpas. Detta kunde ernås genom att såsom regel införa *likformig* behandling af alla ärendena. Men härför kräves en

ny fördelningsgrund för riksdagsärendena,

så att icke såsom nu är fallet den rent formella synpunkten blir den afgörande. Härom yttrade jag i min motion n:o 160 vid 1900 års riksdag bland annat följande:

»För genomförande af en dylik reform kräves, att man öfvergifver den nuvarande *formella* indelningen, då det gäller att bestämma till hvilket utskott ett ärende skall hänvisas, och i stället tillgriper en mera *reell* indelning. För närvarande är främsta synpunkten den: hör ärendet under Konungens administrativa lagstiftning eller ej? I förstnämnda fall går det till tillfälligt utskott, eljest till ständigt utskott.

Denna formella indelning leder till högst besynnerliga konsekvenser. Så skola t. ex. frågor angående skolrådets sammansättning behandlas af lagutskottet, under det frågor rörande skolrådets åligganden hänvisas till tillfälligt utskott. Ärenden angående

döistum- eller blindundervisningen höra under lagutskottets handläggning, medan det tillkommer tillfälligt utskott att yttra sig i frågor, som angå folkskoleundervisningen.

Sträfvandena gå ju — och detta med rätta — ut därpå, att allt flera ärenden, som hittills ansetts höra under Konungens administrativa lagstiftning, dragas under Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftning. Detta har till följd, att ärendena så småningom öfverflyttas från tillfälliga till ständiga utskott; en fråga, som ett år hört under tillfälligt utskotts behandling, blir kanske ett följande år föremål för lagutskottets pröfning — men aldrig inträffar motsatsen.

Genom en indelning af ärendena med hänsyn till deras natur skulle helt visst större följdriktighet i Riksdagens lagstiftningsarbete uppnås.»

I någon mån hafva kommitterade brutit mot det nuvarande systemet att låta den formella synpunkten vara den bestämmande, då det gäller att afgöra, till hvilket utskott ett ärende skall hänskjutas, men någon enhetlig plan har därvidlag ej tillämpats. Sålunda har föreslagits sammanförande till ett utskott af alla frågor rörande jordbruk och domäner, vare sig frågorna afse statsutgifter eller lagstiftning. Men hvarför icke på samma sätt sammanföra alla ärenden rörande skolväsendet? Eller frågor angående handel, sjöfart och näringar? Eller ärenden rörande försvarsväsendet o. s. v.?

Då fråga är om ny fördelning af ärendena, måste man upptaga till särskild pröfning det spörsmålet, huruvida

statsregleringsärendena

skola som hittills behandlas af ett och samma utskott eller fördelas på flera utskott. Detta är ett ganska kinkigt spörsmål, ty så som statsregleringsärendenas antal ökas, är fara värdt, att ett utskott icke skall i längden kunna medhinna allt. Att minska arbetsbördan för

Statsutskottet

har ock varit ett af de mål, mot hvilka kommitterade sträfvat.

I detta syfte hafva kommitterade föreslagit, att från statsutskottet skulle afskiljas sådana ärenden, som icke på det närmaste sammanhänga med statsregleringen. Sålunda skulle de rena riksgäldsärendena d. v. s. sådana ärenden, som i egentlig mening röra granskningen, utredningen och uppgifvandet af riksgäldskontorets tillstånd och förvalt-

ning, öfverflyttas till bankoutskottet, och ett nytt ständigt utskott, kalladt jordbruks- och domänutskottet, skulle bland annat få till uppgift att handlägga frågor angående dispositionen och förvaltningen af kronans domäner och skogar samt likartade af statsutskottet hittills behandlade ärenden. Då en dylik utbrytning från statsutskottet kan ske, utan att enheten i statsregleringen behöfver rubbas, och då genom en sådan öfverflyttning statsutskottets arbetsbörda skulle i icke ringa mån minskas, böra dessa båda förslag af Riksdagen godkännas.

Men kommitterade hafva funnit, att dessa öfverflyttningar icke äro tillräckliga för att statsutskottet skall på ett effektivt sätt få sin arbetsbörda lättad. Därför föreslås, att två hufvudtitlar utbrytas ur statsutskottet och öfverflyttas, den nionde till det nya jordbruks- och domänutskottet samt den tionde till bankoutskottet. Principiellt äro kommitterade alldeles bestämdt emot en dylik utbrytning. »Det måste — säga kommitterade (sid. 61) — ligga vikt uppå att alla frågor, som röra statsregleringen eller därmed stå i ett oskiljaktigt sammanhang, erhålla en så långt möjligt är enhetlig behandling.» Kommitterade hafva tagit i öfvervägande, huruvida icke statsutskottet borde delas i två själfständiga utskott, och kommitterade förklara sig icke vilja bestrida, »att en sådan anordning skulle innebära det mest effektiva sättet för att lätta arbetsbördan för ifrågavarande utskott» (sid. 69). Kommitterade ställa sig emellertid bestämdt afvisande mot en dylik delning och anföra som skäl för denna sin mening följande (sid. 70): »Statsutskottets hufvuduppgift är att uppgöra statsregleringen och handlägga i samband därmed stående frågor, och utskottet representerar enheten i budgetbehandlingen. Dess delning i två själfständiga utskott, hvilka hade att handlägga hvar sin del af budgeten, skulle innebära ett upphäfvande af denna enhet. För åstadkommande af en i alla delar jämn och väl afvägd statsreglering synes det därför kommitterade nödvändigt, att uppgörandet af densamma anförtras åt ett och samma utskott.»

Men oaktadt kommitterade så starkt hålla på enheten i budgetbehandlingen och bestämdt motsätta sig statsutskottets uppdelning i två skilda utskott, tveka de icke att fördela statsregleringsärendena på tre olika utskott, nämligen statsutskottet, bankoutskottet samt jordbruks- och domänutskottet.

Det vill förefalla mig, som om kommitterade hade alldeles rätt i sin uppfattning angående vikten och betydelsen af enhet i budgetbehandlingen. Men just därför håller jag före, att det icke är tillrådligt att från statsutskottet afskilja två hufvudtitlar och kasta dessa åt skilda håll, hvarigenom mindre enhet skulle vinnas än om statsutskottet upp-

delades i två skilda utskott, mellan hvilka, där så behöfdes, samarbete kunde äga rum. Det ligger något halft i kommitterades förslag: enheten i statsregleringen har blifvit bruten, utan att därigenom någon större lättnad i statsutskottets arbetsbörda åstadkommits.

Beträffande förslaget att från statsutskottet utbryta nionde hufvudtiteln delar jag fullständigt de betänkligheter hr H. R. Törneblad uttalat i sin reservation till kommitterades utlåtande (sid. 90) och hänvisar härtill. De jordbruksärenden, som tillhöra statsregleringen å nionde hufvudtiteln, äro — betonar reservanten — »så pass likartade med budgetfrågorna i öfrigt, att deras förläggande till annat utskott dels afgjort redan i och för sig bryter enheten vid statens uppgörande, dels kan innebära ett steg på en sluttande bana».

Men icke heller tionde hufvudtiteln torde under nuvarande förhållanden utan väsentliga olägenheter kunna afskiljas från statsutskottet. Så länge statsutskottet har att handlägga löneregleringsfrågorna, så länge synas ock pensionsfrågorna böra vara där. Förhållandet är nämligen, att en lönereglering ofta är förbunden med vissa ändringar rörande pensionsvillkoren. Jag hänvisar i detta afseende exempelvis till Kungl. Maj:ts proposition n:o 39 vid 1907 års riksdag samt propositionen n:o 25 vid årets riksdag. I dylikt fall blefve det väl statsutskottet, som finge behandla äfven pensionsfrågan, men då blir ju nödigt, att utskottet sätter sig in i det arbete, som ett annat utskott handlagt, ty de principer, det egentliga pensionsutskottet tillämpat rörande pensioner kunna gifvetvis ej därvid af statsutskottet åsidosättas. Likaså måste statsutskottet, då det skall reglera förhållandet mellan lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg, tänka på den inverkan detta har på pensionen. I åtskilliga utgiftsstater, som handläggas af statsutskottet, såsom t. ex. telegraf-, tull- och poststaterna, förekomma rätt ofta pensionsfrågor. Se t. ex. årets statsverksproposition, sjätte hufvudtiteln, sid. 35 och följande! Då sålunda statsutskottet ändock måste syssla med pensionsfrågor, torde af praktiska skäl äfven tionde hufvudtiteln fortfarande böra vara kvar hos statsutskottet.

Kommitterade anför, att de å tionde hufvudtiteln utgående anslag icke äro af den betydelse, att de nämnvärdt inverka på statsregleringen. Det är dock att märka, att tionde hufvudtiteln slutsumma vid 1907 års riksdag fastställdes till 7,070,400 kronor och att ökningen från föregående år utgjorde icke mindre än 185,300 kronor. Om dylika belopp kunna anses icke »nämnvärdt» inverka på statsregleringen, kan med samma skäl ett stort antal andra statsregleringsfrågor öfverflyttas från statsutskottet till annat utskott.

Därest man icke vill tillgripa den radikala åtgärden att uppdelas statsutskottet i flera särskilda budgetutskott, mellan hvilka ett visst samarbete ägde rum, så torde det nog vara riktigast, att *samtliga* hufvudtitlar stanna kvar hos statsutskottet. I stället kunde en annan åtgärd vidtagas i syfte att fördela arbetsbördan, nämligen att förstärka statsutskottet med ytterligare tre ledamöter från hvardera kammaren. Därigenom skulle inom utskottet en särskild lönereglerings- och pensionsafdelning kunna bildas. Detta vore en åtgärd i praktisk riktning. För vinnande af likformighet i löne- och pensionsfrågornas behandling är af vikt, att dessa frågor ej delas på många olika håll. Vid 1907 års riksdag, då statsutskottet hade till handläggning flera nya lönestater, insåg utskottet ock betydelsen af en dylik enhetlig behandling och tillsatte inom sig en särskild beredning för vissa mera omfattande dylika frågor. Ledamöterna i denna beredning voro emellertid tillika ledamöter af någon af statsutskottets ordinarie afdelningar, hvarigenom arbetet blef för dem i alldeles särskild grad betungande. Detta kunde förebyggas, om statsutskottet finge ytterligare sex ledamöter. Därigenom skulle arbetet inom statsutskottet kunna fördelas på fem särskilda afdelningar i stället för som hittills på fyra. I väsentlig anslutning — utom i hvad angår den nya afdelningen — till den mening, som uttalats i hr Törnebladhs reservation (sid. 91), skulle göromålen på statsutskottets afdelningar kunna fördelas förslagsvis sålunda:

- 1) första, andra, tredje och nionde hufvudtitlarna;
- 2) fjärde och femte hufvudtitlarna;
- 3) sjätte hufvudtiteln, revisionsberättelsen angående statsverket, inkomstberäkningen, riksstaten;
- 4) sjunde och åttonde hufvudtitlarna;
- 5) lönereglerings- och pensionsärenden.

Med en dylik uppdelning af ärendena vill det förefalla, som om statsutskottet skulle kunna gå i land med att fortfarande handhafva hela statsregleringen. Skulle under något år lönereglerings- och pensionsärendena vara få till antalet, kan ju med lätthet till den femte afdelningen öfverflyttas andra statsregleringsfrågor, hvilka för den riksdagen kräfva särskild utredning. Statsutskottets uppdelning i afdelningar är icke fastslagen i grundlagen eller ens i Riksdagens arbetsordning utan är för hvarje år beroende af statsutskottets särskilda beslut, hvadan uppdelningen kan ske med hänsyn till för året förefintliga förhållanden.

Vid alla de tillfällen, då denna fråga förut varit före i Riksdagen, har man varit tämligen ense därom, att samtliga statsregleringsärendena

borde fortfarande stanna kvar hos statsutskottet. Fullgiltiga skäl att nu, på sätt Kungl. Maj:t föreslår, göra en utbrytning af två hufvudtitlar, medan åter de öfriga åtta skulle stanna kvar, synas mig ej föreligga, och jag håller före, att klok förtänksamhet bjuder att ej i detta stycke godkänna den Kungl. propositionen.

Om alltså beträffande statsregleringsärendena enheten synes böra bibehållas och sålunda här den formella synpunkten fortfarande vara den bestämmande vid frågornas fördelning mellan utskotten, ställer sig saken annorlunda, då det gäller

öfriga riksdagsärenden.

I fråga om dessa torde utan ringaste olägenhet i stället för den hittills fastslagna formella uppdelningen en mera saklig sådan kunna tillämpas och alltså ärenden, som äro af närbesläktadt innehåll, sammanföras till samma utskott, oafsedt om frågan gäller grundlag, allmän lag eller Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Då jag i det följande yttrar mig om fördelningen af de riksdagsärenden, som ej röra statsregleringen, går jag beträffande de hittillsvarande utskott, som i det föregående ej blifvit omnämnda, i den ordning utskotten angifvas i grundlagarna.

Konstitutionsutskottet

skulle enligt kommitterades förslag få sitt arbetsprogram utvidgadt, i det tre grupper af lagar skulle till detsamma öfverflyttas från lagutskottet, nämligen: 1) lagar och författningar af konstitutionell innebörd; 2) förordningen om allmänt kyrkomöte; 3) kommunallagarna.

Beträffande först förslaget om att till konstitutionsutskottet öfverflytta lagar och författningar af konstitutionell innebörd (om statsrådets ansvarighet, om medborgarrätt samt om rikets vapen och flagga), så har ju en dylik öfverflyttning ej någon väsentlig betydelse för beredande af lätnad i lagutskottets arbetsböda. Men då man framdeles ej skulle strängt hålla på den formella uppdelningen utan välja en mera reell sådan, synas dessa ärenden lämpligen kunna läggas under

konstitutionsutskottet, »till hvilket de på grund af sin natur mera höra än till lagutskottet».

Något skäl att till denna grupp hänvisa förordningen om allmänt kyrkomöte och i följd däraf lägga denna förordning under konstitutionsutskottet har jag däremot ej kunnat finna. Det synes mig uppenbart, att vid en saklig uppdelning af riksdagsärendena förordningen angående kyrkomöte i stället bör föras till det utskott, som har öfriga kyrkliga ärenden, särskildt frågor rörande kyrkolagen.

I sammanhang med förslaget att till konstitutionsutskottet öfverflytta förordningen om kyrkomöte har det synts kommitterade lämpligt att föreslå en ändring af § 114 i regeringsformen, åsyftande att tillförsäkra kyrkomötesförordningen samma rättsliga ställning som förordningen om prästerskapets privilegier. Då jag icke är med om kyrkomötesförordningens läggande under konstitutionsutskottet, och då jag icke heller kan finna något skäl för att nu gifva kyrkomötesförordningen en starkare rättslig ställning än den, som i sammanhang med det nya representationskicket genomförande fastslogs, kommer jag att yrka afslag äfven å Kungl. Maj:ts proposition om ändring af § 114 regeringsformen, helst denna ändring icke har något som helst samband med den föreliggande frågan, som är att söka bereda lättnad i Riksdagens arbete.

Icke heller kan jag finna, att förslaget om kommunallagarnas öfverflyttande till konstitutionsutskottet bör af Riksdagen godkännas. Som skäl för ett dylikt öfverflyttande hänvisa kommitterade väsentligen till det samband, som förefinnes mellan grundlagens bestämmelser och den kommunala lagstiftningen. Med lika stort skäl kunde då ifrågasättas, att t. ex. bevilhingsförordningen eller mantalsskrifningsförordningen öfverflyttades till konstitutionsutskottet, ty äfven mellan dessa och grundlagens bestämmelser om huru kamrarna bildas finnes ett visst samband.

I stället för att öfverföra kommunallagarna till konstitutionsutskottet synas dessa lagar böra bilda grundstommen för ett nytt ständigt utskott, till hvilket borde öfverlämnas alla lagar och förordningar, som gälla det kommunala, sålunda ej blott de egentliga kommunallagarna utan sådana därmed i allra närmaste samband stående förordningar som om fattigvård, hälsovård, skolväsende m. m. Till denna fråga återkommer jag längre fram, då jag går att yttra mig om en uppdelning af lagutskottets ärenden.

Ett annat viktigt skäl för att icke till konstitutionsutskottet öfverflytta kommunallagstiftningen är det, att konstitutionsutskottet därigenom

skulle få ett alltför stort tillägg i sitt arbete, så att det kunde befaras, att utskottet ej skulle i rätt tid hinna med samtliga till detsamma öfverlämnade ärenden. Redan nu har det visat sig, att konstitutionsutskottet har full sysselsättning. Det viktigaste ärende, som åligger detsamma, är granskningen af statsrådsprotokollen. På senare tiden har utskottet först mot slutet af riksdagarna hunnit slutföra detta maktpåliggande ärende och till kamrarna öfverlämna slutresultatet. Under 1870- och 1880-talen inträffade icke en enda gång, att dechargebetänkandet behöfde behandlas i kamrarna så sent som i maj månad, utan kunde denna angelägenhet undanstökas redan i mars eller åtminstone i april månad. Numera händer aldrig, att dechargefrågan kan förekomma i mars, och i regeln blir ärendet så sent slutbehandladt i utskottet, att det måste af kamrarna företagas till afgörande under riksdagens sista veckor, ja, stundom under den allra sista. Under de senaste åtta åren hafva dechargebetänkandena varit undertecknade och därpå i kamrarna behandlats nedan angifna dagar:

År:	Utlåtandets datum:	Behandladt i kamrarna:
1900	27 april	2 maj
1901	29 april	4 maj
1902	18 april	26 april
1903	4 maj	9 maj
1904	10 maj	14 maj
1905	11 maj	17 maj
1906	2 april	6 april
1907	22 apr	27 april

Sålunda har under de senaste åtta åren dechargebetänkandet blott tre gånger kunnat behandlas i april men fem gånger måst uppskjutas till maj, ja, en gång måst företagas t. o. m. två dagar efter den i grundlagen förutsatta normala tiden för riksdagens afslutning.

Att under sådana förhållanden öfverflytta till konstitutionsutskottet en större grupp af nya ärenden borde ej gärna komma i fråga, för så vidt man ej vill riskera, att utskottet skall nödgas åsidosätta sin hittillsvarande främsta uppgift, den att ägna statsrådsprotokollen en omsorgsfull granskning. I den mån regeringsärendena växa i antal, ökas äfven det material, som är föremål för konstitutionsutskottets granskning. En ledamot af konstitutionsutskottet talar ju ock i en inom Andra Kammaren vid årets riksdag väckt motion (n:o 223) om »den alltmera tidsödande granskningen af statsrådsprotokollen». Om man

håller därpå, att denna granskning skall vara verkligt ingående och ej blott en proforma-sak, går det sannerligen icke an, att konstitutionsutskottet erhåller något egentligt tillägg till sitt förutvarande arbetsprogram.

Bevillningsutskottet

skulle enligt kommitterades af Kungl. Maj:t för Riksdagen framlagda förslag handlägga samma ärenden som hittills och icke få några nya uppgifter. Då kommitterade i andra fall varit med om att sammanföra ärenden, som äro af närbesläktad natur, så torde detta äfven böra tillämpas på bevillningsutskottet. Detsamma har att handlägga frågor rörande brännvinslagstiftningen, och därmed står i allra närmaste samband lagstiftningen rörande handel med såväl öl och vin som ock med svagdricka och tillagade alkoholfria drycker, hvilken lagstiftning från och med 1905 lagts under lagutskottet (dylika ärenden hörde som bekant förut under Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning, och frågor härom behandlades i regeln af Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 2). För en enhetlig lagstiftning på detta område synes det vara af vikt, att samma utskott har samtliga dessa ärenden. Därigenom vinnes ock ej ringa lättnad för lagutskottet, utan att bevillningsutskottet får något väsentligt tillskott, då bestämmelserna i den ena förordningen stå i ett visst samband med motsvarande bestämmelser i den andra.

Bankoutskottet

har af kommitterade fått sig tilldeladt åtskilliga nya uppgifter. En bland dessa är att handlägga frågor angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel äfvensom frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet. Såsom jag förut tillåtit mig framhålla, sammanhånga dessa ärenden så nära med frågor angående löneregleringar, att de enligt min mening böra höra under samma utskott, d. v. s. statsutskottet, hvadan jag anser nämnda förslag ej böra af Riksdagen godkännas.

I öfrigt skulle enligt kommitterades förslag till bankoutskottet öfverflyttas dels från statsutskottet frågor rörande riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning samt därmed sammanhängande ärenden, dels från lagutskottet banklagstiftningen samt frågor om rikets mynt. Mot dessa båda förslag synes intet vara att invända.

Kommitterade föreslå, att efter riksgäldsärendenas öfverflyttning till bankoutskottet detta benämnes banko- och riksgäldsutskottet. Denna ändring finner jag ej blott onödig utan rent af olämplig. Utskotten

böra hafva korta namn. Benämningen skall vara sådan, att utskotten med lätthet kunna skiljas från hvarandra, men i namnet behöfver icke inrymmas allt hvad ett utskott skall hafva sig ålagdt. Så har icke heller hittills varit förhållandet.

Lagutskottet

är näst statsutskottet det af Riksdagens utskott, som bäst är i behof af en lättnad i sin arbetsbörda.

På sätt framgår af det föregående, finner jag kommitterades förslag att från lagutskottet till konstitutionsutskottet öfverflytta vissa lagar af konstitutionell innebörd kunna godkännas, och förslaget att låta bankoutskottet utreda frågor om banklagstiftningen synes i allo välgrundadt. Därjämte torde, såsom jag framhållit på tal om bevillningsutskottet, till sistnämnda utskott lämpligen kunna öfverflyttas lagstiftningen angående handel med öl och vin samt svagdricka m. m. Hvilka ärenden som i öfrigt skola öfverflyttas från lagutskottet är en mera svårlöst fråga och sammanhänger på det närmaste med frågan om en lämplig fördelning af de ärenden, som hittills pläгат hänskjutas till de tillfälliga utskotten. Gifvetvis bör man utgå därifrån, att lagutskottet har kvar den egentliga lagstiftningen rörande civil-, kriminal- och krigslagar. Justitieombudsmannens berättelse bör naturligtvis ock fortfarande höra under lagutskottet.

Genom att sammanföra åtskilliga andra af de frågor, som nu höra under lagutskottet, med likartade ärenden, som pläга handläggas af tillfälliga utskott, och för dessa frågors utredning upprätta

tre nya ständiga utskott

skulle lagutskottet få en verkligt effektiv lindring i sin arbetsbörda, på samma gång frågan om de tillfälliga utskotten blefve på ett ändamålsenligt sätt löst.

I första rummet borde då till ett utskott sammanföras alla ärenden rörande såväl den kyrkliga som den borgerliga, såväl den större som den mindre kommunen. Detta utskott kunde lämpligen benämnas

Kommunalutskottet.

Såsom jag förut anmärkt, synes det mig ej vara en lycklig anordning att öfverflytta kommunallagarna till konstitutionsutskottet,

utan torde desamma i stället böra sammanföras med åtskilliga ärenden, som stå i mycket nära, ja, i vissa fall oskiljaktigt sammanhang med den kommunala lagstiftningen.

Till kommunallagarna hör bland annat kyrkostämmoförordningen, i hvilken finnas åtskilliga bestämmelser om folkskoleundervisningen och dithörande anstalter, om kyrkoråd och skolråd, om afgifter till kyrka och skola samt för uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn o. s. v. Hvad är då naturligare än att låta samma utskott, som har kommunallagarna, äfven få behandla de lagar och författningar, som kyrkoråd och skolråd skola efterlefva? Och härmed borde följa öfriga kyrkliga lagar och författningar äfvensom alla frågor rörande kommunal- och skolväsendet, hvilka ej äro af natur att böra af statsutskottet behandlas. Till kommunallagarna höra vidare förordningarna angående kommunalstyrelse på landet och i stad. Då under kommunalstyrelsen falla fattigvårds- och hälsovårdsärenden, synes det ändamålsenligt att till samma utskott äfven hänskjutas alla sådana fattigvårds- och hälsovårdsfrågor, som nu behandlas af lagutskottet eller tillfälliga utskott.

Från lagutskottet skulle sålunda till detta utskott öfverflyttas kyrkolagen och förordningen om allmänt kyrkomöte, prästvalsförordningen, landstingsförordningen, kyrkostämmoförordningen, kommunalstämmoförordningen, döfstunundervisningslagen, blindundervisningslagen, lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn, fattigvårdsförordningen och hälsovårdsstadgan jämte dithörande lagar och författningar. Och från de tillfälliga utskotten skulle till samma utskott öfverflyttas ärenden rörande folkskolestadgan, läroverksstadgan och seminariestadgan samt öfriga undervisnings- och uppfostringsärenden äfvensom fattigvårds- och hälsovårdsspörsmål, som pläгат remitteras till tillfälligt utskott. Af i fjor till tillfälligt utskott hänvisade motioner skulle med den föreslagna anordningen åtminstone följande fem hafva gått till kommunalutskottet, nämligen:

1) ordningsstadga för rikets landsbygdskommuner; 2) inrättande af en allmän lånekassa för rikets kommuner; 3) tillsättning af vissa lediga prästtjänster; 4) jämnare fördelning af kommunernas skattebördor; 5) undervisning i skogsvård vid rikets folkskolor.

Det är, som man finner, ett stort antal samhörande ärenden, som på detta sätt skulle föras från lagutskottet och de tillfälliga utskotten till det ifrågasatta nya kommunalutskottet och därigenom få en enhetlig handläggning till fromma för själfva saken och till lättnad för riksdagsarbetet. Helt visst skulle då — för att taga ett nära liggande exempel — en så invecklad procedur som den, hvilken vid fjorårets

riksdag blef beskärd en af nyssnämnda frågor, nämligen den om jämnare fördelning af kommunernas skattebördor, kunna undvikas. Jag erinrar därom, att frågan var väckt på tal i tre särskilda motioner, hvilka trots det inre sambandet dem emellan af formella skäl remitterades till *tre olika utskott* med den påföljd, att frågan trasades sönder, så att, oaktadt starka sympatier tycktes finnas för att *något* måtte göras, intet annat positivt resultat kunde vid den riksdagen uppnås än en på grund af motionernas och utskottsutlåtandenas upprepade omtryckning ej oväsentlig tillökning i riksdagstrycket.

Då år 1900 frågan om ett större antal ständiga utskott senast var före, föreslog konstitutionsutskottet en delning af lagutskottet men ansåg, att af formella skäl kyrkolagsärendena borde höra till det lagutskott, som hade civil- och kriminallagarna, och icke till det lagutskott, under hvilket kommunallagarna skulle höra. Om man vill bryta mot den formella indelningen och bestämma sig för en mera saklig — och detta blir förr eller senare nödvändigt —, så synas samtliga lagstiftningsärenden rörande det kyrkliga bäst sammanhöra med ärenden angående kommunallagstiftningen.

Som grundstomme för det andra af de tre nya ständiga utskott, jag ifrågasätter, har jag tagit det af kommitterade föreslagna nya utskottet, af dem benämndt jordbruks- och domänutskott men af mig för korthetens skull kalladt

Domänutskottet.

I enlighet med hvad herr Törneblad utvecklat i sin reservation (sid. 90) bör detta utskott ej få till sig hänvisadt nionde hufvudtiteln, och då det ej skall hafva att behandla utgifterna under jordbruksdepartementet, torde det i enlighet med herr Törnebladhs förslag och till undvikande af förväxling lämpligen böra helt enkelt kallas domänutskottet. Detta utskott skulle få till sig öfverflyttadt från stats- och lagutskotten de ärenden, som finnas angifna i herr Törnebladhs reservation (sid. 93). Men dessutom borde till samma utskott hänskjutas alla sådana ärenden, hvilka ligga inom ramen för utskottets verksamhetsområde och som hittills öfverlämnats till tillfälliga utskott.

Det är en stor grupp af de frågor, som nu höra under tillfälliga utskott, hvilka på detta sätt skulle blifva på lämpligt sätt öfverlämnade till utskottsutredning. Af vid 1907 års riksdag inom tillfälliga utskott behandlade ärenden skulle genom en dylik anordning åtminstone följande sju hafva behandlats af domänutskottet, nämligen:

1) angående styckning och försäljning af kronojord till egna hemstomter; 2) upplåtelse af Hvitfeldtska stipendieinrättningens skärgårdslägenheter; 3) ändring i jaktstadgan; 4) lokala representationer för jordbruket; 5) åtgärder för återställande af kalmark i växtligt skick; 6) ändrade föreskrifter angående saltsjöfisket; 7) utredning angående vattenfall.

Att dessa och liknande ärenden sammanhöra med dem, som i öfrigt skulle af domänutskottet behandlas, och sålunda lämpligen kunde af detsamma öfvertagas, ligger i öppen dag. Måhända är det ock kommitterades mening, att dessa hittills af tillfälligt utskott behandlade frågor skulle öfverflyttas till domänutskottet, ehuru detta ej framgår med full tydlighet. Den föreslagna nya formuleringen af § 43 riksdagsordningen synes emellertid ej lägga absolut hinder i vägen för ett dylikt öfverflyttande.

Det tredje nya utskott, som af mig ifrågasättes, tillåter jag mig kalla

Allmänna utskottet,

enär detsamma skulle hafva att behandla alla återstående ärenden, som ej kunna hänföras till någon särskild utskottsgrupp.

Genom att dels till kommunalutskottet och dels till domänutskottet öfverlämna sådana frågor, som hittills gått till tillfälligt utskott men som äro af natur att ligga inom de nämnda två utskottens verksamhetsområden, skulle visserligen ett stort antal af de ärenden, som förut handlagts af tillfälliga utskott, få en lämplig utskottsbehandling. Men naturligtvis återstå dock alltid åtskilliga frågor, som icke kunna inordnas under något af de sju utskott, hvilka hafva hvar för sig visst begränsadt område. Dessa ärenden äro dock icke flera än att de med största lätthet kunna behandlas af *ett* ständigt utskott med samma ledamotsantal som lagutskottet.

Detta allmänna utskott skulle hafva att handlägga alla sådana inom riksdagen väckta frågor, som icke tillhöra öfriga utskotts behandling eller röra någondera kammaren enskildt, men dock äro af natur att böra hänskjutas till utskotts förberedande handläggning.

De ärenden, som hittills remitterats till tillfälliga utskott, skulle alltså enligt föreliggande förslag tillsamman med åtskilliga andra frågor fördelas på *tre* ständiga utskott. Ifall denna anordning varit gällande vid innevarande års riksdag, skulle de 31 motioner, som i Andra Kammaren voro väckta vid den ordinarie motionstidens utgång och som af

kammaren remitterades till fem tillfälliga utskott, i stället hafva fördelats sålunda:

till *kommunalutskottet*: motionerna n:r 1, 76, 100 och 102 (skol- och kyrkliga frågor);

till *domänutskottet*: n:r 18, 46, 78, 95, 142, 163, 202, 207, 211 och 212 (alla till fjärde tillfälliga utskottet remitterade motioner samt dessutom frågor om jakt m. m.);

till *allmänna utskottet*: n:r 4, 5, 6, 25, 32, 37, 41, 42, 57, 91, 92, 96, 97, 124, 147, 159 och 180 (frågor i skilda ämnen).

Och motsvarande 3 motioner i Första Kammaren skulle hafva blifvit på följande sätt remitterade:

till *kommunalutskottet*: motionerna n:r 11 och 25;

till *allmänna utskottet*: n:r 10.

Allmänna utskottet skulle alltså vid Riksdagens början fått 17 motioner från Andra och 1 motion från Första Kammaren. Om i betraktande tages, att under Riksdagens lopp ytterligare åtskilliga frågor tillkomma, kan antagas, att på utskottets lott skulle komma att utreda högst ett 30-tal motioner. Dessa gälla visserligen i år så skilda ämnen som om bärande af uniform, arbetslösheten, moderskapsförsäkring, vaccinationstvånget, förste provinsialläkarebefattningarnas indragande, järnvägstaxor, ersättning åt ledamöter af inskrifningsnämnd, dito åt skadade värnpliktige, förordningen om expeditiöslösen, lotterier o. s. v. Men då i utskottet naturligtvis komme att som ledamöter och suppleanter insättas personer med erfarenhet från samhällslifvets olika områden, och då detta utskott skulle på samma sätt som de öfriga äga anställa nödigt kansli, lär det icke kunna ifrågasättas, att detsamma ej med lätthet skulle hinna med en dylik utredning, helst mycken tid skulle inbesparas genom att korrespondensen mellan de båda kamrarna komme att föras muntligt i stället för som nu genom tryckta utskottsutlåtanden.

Äfven efter det de ständiga utskottens antal ökats till åtta, skulle naturligtvis de nuvarande bestämmelserna om *särskildt utskott* kvarstå, enär äfven efter den nya ordningen behof af dylikt utskott kunde komma att förefinnas på samma sätt som hittills.

Och då alla föreskrifter om tillfälliga utskott bortgå, torde måhända vara lämpligt att såsom en ersättning intoges i kamrarnas arbetsordningar några ord om *enskildt utskott*, som skulle kunna tillsättas för handläggning af fråga, som rör kammaren enskildt, t. ex. om ändring af arbetsordningen.

Enligt föreliggande förslag skulle det sålunda blifva åtta ständiga utskott, motsvarande de nuvarande fem ständiga samt två tillfälliga i Första och fem tillfälliga utskott i Andra Kammaren. Mellan dessa åtta utskott skulle

ärendena fördelas

på ungefär följande sätt:

Konstitutionsutskottet skulle handlägga: 1) samtliga för närvarande dithörande ärenden; 2) frågor angående stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar rörande statsrådets ansvarighet, om förvärfvande och förlust af medborgarrätt samt om rikets vapen och flagga.

Statsutskottet skulle behandla de ärenden, som för närvarande tillhöra detsamma, dock med följande undantag: 1) frågor rörande riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning samt därmed sammanhängande ärenden; 2) frågor angående dispositionen och förvaltningen af kronans domäner och skogar, försäljning och annan upplåtelse af kronans fasta egendom, skatteköp, kronans jordägareandel i gruffyndigheter, nybyggen, renbetesrätt och andra dylika ärenden.

Bevillningsutskottet skulle handlägga: 1) samtliga för närvarande dithörande ärenden; 2) frågor angående stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar rörande försäljning af vin och öl samt af tillagade alkoholfria drycker och svagdricka.

Bankoutskottet skulle behandla: 1) samtliga ärenden, som för närvarande tillkomma detsamma; 2) frågor rörande riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning samt därmed sammanhängande ärenden; 3) frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om rikets mynt.

Lagutskottet skulle meddela utlåtande öfver förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af sådana lagar eller laga stadgar, som utgöra föremål för Konungens och Riksdagens gemensamma lag-

stiftning och icke tillhöra annat utskotts handläggning, hvarjämte utskottet skulle granska justitieombudsmannens redogörelse.

Kommunalutskottet skulle handlägga: 1) frågor rörande stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af kommunallagar, kyrkolag, kyrkomötesförordningen, prästvalslagen, lagar och författningar rörande undervisnings- och uppfostringsväsendet samt angående fattigvården och hälsovården; 2) öfriga kyrkliga och kommunala angelägenheter äfvensom ärenden angående skol- och uppfostringsväsendet samt fattigvården och hälsovården, hvilka ej beröra statsregleringen.

Domänutskottet skulle behandla: 1) frågor angående dispositionen och förvaltningen af kronans domäner och skogar, upplåtelse af kronans fasta egendom, kronans jordägareandel i gruffyndigheter, nybyggen, renbetesrätt och andra dylika ärenden; 2) frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af lagar och författningar rörande hushållningen med allmänna och enskilda skogar, om jakt och fiske, om vattenrättsförhållanden, om skatteköp, om afvittringar, skiften och jordstyckningar samt därmed sammanhängande ämnen, så ock angående vägar och skjutsväsende; 3) öfriga ärenden rörande jordbruks- och domänväsendet, hvilka ej beröra statsregleringen.

Allmänna utskottet slutligen skulle utreda alla sådana inom Riksdagen väckta frågor, som icke tillhöra här ofvan nämnda utskotts behandling eller röra någondera kammaren enskildt men dock äro af natur att böra hänskjutas till utskotts förberedande handläggning.

För att tydliggöra skillnaden mellan de olika förslagen meddelas här en jämförande framställning af ärendenas fördelning mellan utskotten enligt nuvarande ordning, enligt kommitterades genom Kungl. Maj:ts proposition framburna förslag samt enligt det här motionsvis framlagda förslaget. Riksdagsärendena hafva uppdelats i 24 särskilda grupper, och ter sig sammanställningen sålunda:

**Enligt nu gällande
bestämmelser:***Konstitutionsutskottet.*

- 1) Grundlagsfrågor.
- 2) Granskning af statsrådsprotokollen.

Statsutskottet.

- 3) 1:a—8:e hufvudtitlarna samt revisionsberättelsen angående statsverket.
- 4) 9:e hufvudtiteln.
- 5) 10:e hufvudtiteln samt frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet.
- 6) Riksgäldsärenden.
- 7) Dispositionen och förvaltningen af kronans domäner och skogar, upplåtelse af kronans fasta egendom m. m.

Bevillningsutskottet.

- 8) Bevillningsärenden.

Bankoutskottet.

- 9) Riksbanksärenden.

**Enligt Kungl. Maj:ts
proposition:***Konstitutionsutskottet.*

- 1) Grundlagsfrågor.
- 2) Granskning af statsrådsprotokollen.
- 12) Lagar af konstitutionell innebörd.
- 17) Kyrkomötesförordningen.
- 15) Kommunallagar.

Statsutskottet.

- 3) 1:a—8:e hufvudtitlarna samt revisionsberättelsen angående statsverket.

Bevillningsutskottet.

- 8) Bevillningsärenden.

*Banko- och riksgälds-
utskottet.*

- 9) Riksbanksärenden.
- 6) Riksgäldsärenden.
- 14) Banklagstiftningen och om rikets mynt.
- 5) 10:e hufvudtiteln samt frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet.

**Enligt föreliggande
motion:***Konstitutionsutskottet.*

- 1) Grundlagsfrågor.
- 2) Granskning af statsrådsprotokollen.
- 12) Lagar af konstitutionell innebörd.

Statsutskottet.

- 3) 1:a—8:e hufvudtitlarna samt revisionsberättelsen angående statsverket.
- 4) 9:e hufvudtiteln.
- 5) 10:e hufvudtiteln samt frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet.

Bevillningsutskottet.

- 8) Bevillningsärenden.
- 13) Lagstiftningen om försäljning af vin, öl och svagdricka.

Bankoutskottet.

- 9) Riksbanksärenden.
- 6) Riksgäldsärenden.
- 14) Banklagstiftningen och om rikets mynt.

Enligt nu gällande
bestämmelser:

Lagutskottet.

- 10) Civil-, kriminal- och krigs-
lagar i allmänhet.
- 11) Justitieombudsmannens
redogörelse.
- 12) Lagar af konstitutionell
innebörd.
- 13) Lagstiftningen om för-
säljning af vin, öl och
svagdricka.
- 14) Banklagstiftningen och
om rikets mynt.
- 15) Kommunallagar.
- 16) Kyrkolag.
- 17) Kyrkomötesförrordningen.
- 18) Prästvalslagen.
- 19) Lagstiftningen rörande
undervisnings- och upp-
fostringsväsendet.
- 20) Lagstiftningen rörande
fattigvården och hälso-
vården.
- 21) Lagstiftningen rörande
skogar, jakt och fiske,
vattenrättsförhållan-
den, skatteköp, afvitt-
ringar, skiften, vägar
och skjutsväsende med
mera dylikt.

Enligt Kungl. Maj:ts
proposition:

Lagutskottet.

- 10) Civil-, kriminal- och krigs-
lagar i allmänhet.
- 11) Justitieombudsmannens
redogörelse.
- 13) Lagstiftningen om för-
försäljning af vin-, öl-
och svagdricka.
- 16) Kyrkolag.
- 18) Prästvalslagen.
- 19) Lagstiftningen rörande
undervisnings- och upp-
fostringsväsendet.
- 20) Lagstiftningen rörande
fattigvården och hälso-
vården.

*Jordbruks- och domän-
utskottet.*

- 4) 9:de hufvudtiteln.
- 7) Dispositionen och för-
valtningen af kronans
domäner och skogar,
upplåtelse af kronans
fasta egendom m. m.

Enligt föreliggande
motion:

Lagutskottet.

- 10) Civil-, kriminal- och krigs-
lagar i allmänhet.
- 11) Justitieombudsmannens
redogörelse.

Kommunalutskottet.

- 15) Kommunallagar.
- 16) Kyrkolag.
- 17) Kyrkomötesförrordningen.
- 18) Prästvalslagen.
- 19) Lagstiftningen rörande
undervisnings- och upp-
fostringsväsendet.
- 20) Lagstiftningen rörande
fattigvården och hälso-
vården.
- 22) Öfriga kyrkliga och kom-
munala ärenden samt
frågor angående under-
visnings- och uppfost-
ringsväsendet, fattig-
vården och hälsovår-
den, hvilka ej beröra
statsregleringen.

Domänutskottet.

- 7) Dispositionen och förvalt-
ningen af kronans do-
mäner och skogar, upp-
låtelse af kronans fasta
egendom m. m.

Enligt nu gällande bestämmelser:	Enligt Kungl. Maj:ts proposition:	Enligt föreliggande motion:
<p><i>Tillfälliga utskotten.</i></p> <p>Till ständigt utskott icke hörande ärenden angående:</p> <p>22) Kyrkliga och kommunala angelägenheter, undervisnings- och uppfostningsväsendet, fattigvården och hälsovården.</p> <p>23) Jordbruks- och domänväsendet, jakt, fiske, m. m.</p> <p>24) Öfriga frågor.</p>	<p>21) Lagstiftningen rörande skogar, jakt och fiske, vattenrättsförhållanden, skatteköp, afvittningar, skiften, vägar och skjutsväsende med mera dylikt.</p> <p><i>Tillfälliga utskotten.</i></p> <p>Till ständigt utskott icke hörande ärenden angående:</p> <p>22) Kyrkliga och kommunala angelägenheter, undervisnings- och uppfostningsväsendet, fattigvården och hälsovården.</p> <p>23) Jordbruks- och domänväsendet, jakt, fiske, m. m.</p> <p>24) Öfriga frågor.</p>	<p>21) Lagstiftningen rörande skogar, jakt och fiske, vattenrättsförhållanden, skatteköp, afvittningar, skiften, vägar och skjutsväsende med mera dylikt.</p> <p>23) Öfriga frågor angående jordbruks- och domänväsendet, jakt, fiske m. m., hvilka ej beröra statsregleringen.</p> <p><i>Allmänna utskottet.</i></p> <p>24) Öfriga frågor.</p>

I den motion, som jag i detta ämne väckte vid 1900 års Riksdag, hade jag föreslagit, att samtliga riksdagsärendena skulle fördelas på *tio* ständiga utskott. Häremot anmärktes hufvudsakligen, att antalet ledamöter i Första Kammaren svårigen räcker till för så många utskott, då man tager hänsyn därtill, att det finnes kammarledamöter, som på grund af ålder och ett mångårigt och förtjänstfullt arbete i Riksdagen synas berättigade att icke betungas med alltför strängt utskottsarbete. Af denna anledning har jag nu inskränkt mig till att yrka tre nya utskott i stället för fem. Förslaget om ett särskildt riksgäldsutskott har jag sålunda låtit falla och i likhet med kommitterade lagt riksgäldsärendena till bankoutskottet. Och den af mig år 1900 ifrågasatta delningen af bevillningsutskottet i ett tull- och ett bevillningsutskott anser jag ej heller nu böra påyrkas, då det kunnat försäkras, att »bevillningsutskottets arbetsbörda torde i vanliga fall icke vara sådan, att den påkallar en dylik delning».

För att öfvertaga åtskilliga af de ärenden, som höra till lagutskottet och tillfälliga utskott, hade jag i min förra motion föreslagit ett socialpolitiskt utskott med uppgift att meddela utlåtande i alla frågor, som angå de kroppsarbetande klassernas sociala ställning, förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare, försäkringsväsendet, bolags- och föreningsväsendet, yrkes- och skyddslagstiftningen, äfvensom öfriga socialpolitiska ärenden, som icke på grund af sin natur höra under statsutskottets handläggning. Då kommitterade i stället sammanfört en annan grupp af lagutskottsärenden till ett nytt utskott, domänutskottet, och då därigenom ej blott lagutskottet utan äfven statsutskottet skulle få lindring i sin arbetsbörda, har jag funnit mig ej böra vidhålla förslaget om ett socialpolitiskt utskott. De ärenden, som skulle öfverflyttas till detsamma, få i stället stanna kvar i lagutskottet eller ock handläggas af allmänna utskottet.

De anmärkningar, som år 1900 framställdes mot mitt då väckta förslag om tio ständiga utskott, hafva föranlett mig att nu söka sammanföra riksdagsärendena hos åtta dylika utskott. Men detta är ock det antal, under hvilket man ej gärna kan gå, därest en verklig reform i fråga om Riksdagens utskott skall vidtagas.

Mot ärendenas fördelning mellan ett större antal ständiga utskott än nu, hvarvid den rent formella fördelningsgrunden skulle öfvergifvas, har anmärkts, att svårigheter kunna uppstå att bestämma, till hvilket utskott ett ärende skall remitteras. Svårigheterna blifva nog ej stora, åtminstone efter ett par års förlopp, då en viss praxis utbildat sig. Men då det onekligen är af vikt, att ärendenas remitterande sker efter särskild granskning och utredning, kan det sättas i fråga, huruvida det icke vore lämpligt, att hvardera kammaren vid Riksdagens början tillsatte vissa kommitterade att tillsamman med talmannen och sekreteraren genomgå motionerna och uppgöra förslag rörande ärendenas remitterande, innan kammaren härom fattade beslut. En föreskrift härom skulle kunna intagas i hvardera kammarens arbetsordning eller, om kommittén skulle vara gemensam för båda kamrarna, i Riksdagens arbetsordning.

Hvad därefter angår frågan om

antalet ledamöter i utskotten,

så har jag redan framhållit, att statsutskottet borde förstärkas med tre medlemmar från hvardera kammaren, hvarigenom ytterligare en afdelning kunde bildas. Antalet ledamöter i de öfriga ständiga utskotten torde däremot ej behöfva undergå ändring, och i de tre nya utskotten kunde antalet lämpligen bestämmas till detsamma som i lagutskottet eller 16. De åtta utskotten skulle alltså hafva följande antal ledamöter: konstitutionsutskottet 20, statsutskottet 30, bevillningsutskottet 20, bankoutskottet 16, lagutskottet 16, kommunalutskottet 16, domänutskottet 16 och allmänna utskottet 16. Detta gör inalles jämnt 150 ledamöter eller 75 från hvardera kammaren.

Liksom hittills borde hvardera kammaren äga utse det antal suppleanter kammaren bestämmer. Något skäl mot att välja flera suppleanter än ordinarie ledamöter torde ej kunna angifvas utom det, att med så många suppleanter skulle de nederst på listan varande säkerligen aldrig få tjänstgöra. Detta har dock mindre betydelse. Viktigare är, att Andra Kammarens ledamöter i lika stor proportion som Första Kammarens beredas tillfälle att i utskotten sätta sig in i de särskilda frågorna. Detta kan vinnas, om t. ex. Andra Kammaren väljer 18 suppleanter i statsutskottet samt 12 i hvar och ett af de öfriga utskotten, medan Första Kammaren nöjer sig med att välja t. ex. 10 suppleanter i statsutskottet och i de öfriga utskotten suppleanter till halfva antalet mot de ordinarie ledamöterna.

Följande antal ledamöter i de olika kamrarna skulle under denna förutsättning blifva upptagna af utskottsarbete:

	Första Kammaren.	Andra Kammaren.	Summa.
Ordinarie ledamöter i de åtta utskotten	75	75	150
Suppleanter i d:o	40	102	142
Summa	115	177	292

Härmed må jämföras förhållandena vid sistlidet års Riksdag, då följande antal ledamöter voro upptagna af arbete i de ständiga och tillfälliga utskotten (alltså de utskott, som motsvara de af mig ifrågasatta åtta ständiga utskotten):

	Första Kammaren.	Andra Kammaren.	Summa.
Ordinarie ledamöter i de ständiga utskotten	48	48	96
Suppleanter i d:o	43	48	91
Ordinarie ledamöter i de tillfälliga utskotten	10	45	55
Suppleanter i d:o	4	25	29
Summa	105	166	271

Som här framgår, skulle enligt den af mig ifrågasatta anordningen ytterligare 10 ledamöter från Första Kammaren blifva upptagna af regelbundet utskottsarbete. Detta är ungefär samma antal som kommitterade ifrågasatt. Och äfven om särskildt utskott komme att utses, och man därjämte tager hänsyn till att åtskilliga af kammarens medlemmar icke äro valbara till utskottsledamöter, skulle omkring 25 kunna blifva alldeles fria från utskottsarbete, och fler platser behöfva väl icke reserveras för den grupp, som enligt kommitterades motivering är att hänföra till medlemmar, som »städse komma att hafva laga förfall» eller som »på grund af ett mångårigt och förtjänstfullt arbete i Riksdagen kunna äga befogade anspråk på att, åtminstone i vanliga fall, icke betungas med alltför strängt arbete» (sid. 70). Skulle den ifrågasatta ökningen anses för stor i fråga om Första Kammaren, kan ju en minskning af antalet suppleanter därifrån äga rum i vissa utskott eller ock samma medlem väljas till ledamot i ett utskott och till suppleant i ett annat.

Hvad Andra Kammaren angår skulle enligt förestående förslag ytterligare 11 ledamöter indragas i utskottsarbetet, men det är att märka, att af kammarens 230 ledamöter icke mindre än 177 skulle blifva i tillfälle att genom närvaro i utskott i *verklig mening* sätta sig in i ett betydande antal riksdagsärenden — icke såsom nu är fallet med ett 70-tal ledamöter blott några få enskilda motioner. Vill man bereda ännu fler ledamöter tillfälle att deltaga i utskottsarbete, skulle man kunna införa en bestämmelse i den riktningen, att hvardera kammaren skulle vara *skyldig* att tillsätta så många suppleanter i utskotten, att samtliga ledamöter blefve upptagna, med undantag af dem, som icke äro valbara till utskott, och dem, som på grund af annat Riksdagens fortvarande uppdrag anhölle om befrielse från utskottsuppdrag. Skäl finnas onekligen för en sådan anordning, hvarigenom *samtliga* riksdagsledamöter sattes i tillfälle att bättre än hittills komma in i ärendena.

Ett annat sätt att lösa frågan om beredande af tillfälle för Andra Kammarens ledamöter att i lika hög grad som Första Kammarens leda-

möter få tillfälle deltaga i utskottsarbete finnes angifvet i herr C. Lindhagens motion n:o 237 i Andra Kammaren, i hvilken motion med anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 14 om proportionella val till Riksdagens utskott föreslås, att utskottsplatserna fördelas mellan kamrarna i förhållande till antalet ledamöter. Då frågan om tillämpning af proportionalitetsprincipen vid utskottsval ligger utanför det nu afhandlade ärendet om lättnad i riksdagsarbetet, torde emellertid angifna sätt att lösa frågan icke böra förbindas med nu föreliggande förslag.

I likhet med kommitterade anser jag en ändring af § 55 i riksdagsordningen nödvändig i syfte att vinna en väl behöflig

begränsning af motionstiden.

Det kan emellertid ifrågasättas, om icke den af kommitterade föreslagna bestämmelsen, att motion, som föranledes af under Riksdagens lopp aflåten kungl. proposition, skall vara väckt inom tio dagar från propositionens aflämnande i kammare, är väl sträng. På tionde dagen efter riksdags öppnande plägar alltid hållas plenisammanträde för motioners afgifvande. Men då plenum icke alltid hålles tionde dagen efter aflämnandet af en kungl. proposition, skulle motionstiden i många fall förkortas med ett par dagar och därigenom blifva alltför begränsad. Om motionstiden i stället sattes till 15 dagar, skulle man så godt som alltid kunna påräkna att hafva två veckor på sig för motionens affattande, och detta torde vara tillräckligt, helst då hänsyn toges till den vidgade befogenhet, som enligt Kungl. Maj:ts proposition utskotten skulle få att göra vissa jämkningar.

Beträffande grundlagsfrågor samt frågor, som föranledas af »under Riksdagen inträffad händelse», bör liksom hittills motionstiden vara obegränsad. Detsamma torde lämpligen äfven kunna bestämmas rörande motioner i ämne, som tillhör allmänna utskottets behandling. I öfrigt bör gälla, att motion skall vara väckt inom tio dagar från Riksdags öppnande.

I frågor, som hittills gått till tillfälligt utskott men som enligt föreliggande motion skulle remitteras till kommunalutskottet eller till domänutskottet, blefve sålunda motionstiden väsentligt begränsad mot

nu, men detta torde ej medföra några egentliga olägenheter, under det å andra sidan genom en sådan anordning riksdagsarbetet kunde bedrivas med större fart. Redan vid Riksdagens början skulle sålunda *sex* af utskotten kunna helt ordna sina arbeten, allt dock liksom nu med undantag för kungl. propositioner och däraf föranledda motioner.

Genom en reform i den här angifna riktningen skulle vinnas bland annat följande

fördelar.

1. Den nuvarande dualismen med afseende på utskotten skulle upphöra och alla ärenden undergå likartad utskottsberedning, hvarigenom såväl tid och arbete som äfven tryckningskostnader kunde inbesparas, på samma gång den förmån skulle uppstå, att Riksdagens ledamöter redan från början kunde sättas i tillfälle att blifva förtrogna med formerna och arbetssättet i Riksdagens ständiga utskott.

2. Frågorna skulle jämnare fördelas mellan utskotten än hvad som nu är fallet och i följd däraf utskotten tidigare hinna avsluta sina arbeten.

3. En naturligare fördelning af ärendena skulle äga rum än den nuvarande och frågor af likartad karaktär i större grad än nu sammanföras, hvarigenom lätnad i arbetet skulle uppstå.

4. Enheten i statsregleringen skulle bibehållas och sålunda frågor om statsregleringen ej fördelas på tre olika utskott, såsom föreslås i Kungl. Maj:ts proposition.

5. Fler riksdagsledamöter än nu skulle beredas tillfälle att genom närvaro i ständigt utskott komma in i ett större antal riksdagsärenden.

6. Riksdagsarbetet skulle komma att mera jämnt fördelas mellan Riksdagens ledamöter än hvad nu är fallet och därigenom betydande lätnad i arbetet vinnas.

7. Genom att Riksdagens utskott erhöles en mera enhetlig och på samma gång starkare organisation än hittills blefve utskotten arbetskraftigare, och därigenom skulle det blifva möjligt för Riksdagen att, trots den starka tillväxten i arbetsmaterialet, kunna behålla sitt inflytande på statsärendenas utredning och handläggning.

Till sist må anmärkas, att hvad jag här tillåtit mig framställa endast må betraktas som ett utkast och icke som ett fullständigt genomfördt grundlagsförslag. Villigt medgifves, att en eller annan detalj i ett så vidtomfattande förslag som detta kan tåla en jämkning. Under sådana omständigheter har jag icke formulerat de olika paragraferna i regeringsformen och riksdagsordningen, utan öfverlämnar åt konstitutionsutskottet att göra detta och därvid vidtaga de jämkningar i mitt förslag, hvilka må anses nödiga för vinnande af det mål, som med denna motion åsyftas: en verklig lättnad i Riksdagens arbete, på samma gång Riksdagens utskott erhålla en starkare och mera enhetlig organisation, som gör dem bättre rustade för det viktiga utredningsarbete, hvilket är dem pålagdt.

Vid en granskning af kommitterades af Kungl. Maj:t framlagda förslag har jag kommit till det resultat, att det icke skulle vara lyckligt, om det oförändradt antoges. Under sådana förhållanden har jag känt det som en plikt att delgifva konstitutionsutskottet mina betänkligheter och — med stöd af de erfarenheter, jag på skilda håll samlat under en 21-årig riksdagsmannaverksamhet, däraf 3 år såsom ledamot af »ledighetskommittén» samt 18 år såsom ledamot dels i tillfälligt utskott, dels i två olika ständiga utskott — söka framlägga andra sätt till den viktiga frågans lösning.

Med hänvisning till det anförda får jag i anledning af Kungl. Maj:ts till årets riksdag afgifna proposition n:r 21 angående beredande af lättnad i Riksdagens arbete härmed hemställa,

dels att Kungl. Maj:ts i propositionen n:r 21 framställda förslag om inryckande i § 114 regeringsformen af bestämmelser rörande kyrkomötet icke måtte af Riksdagen antagas;

dels att Riksdagen måtte besluta, att i Kungl. Maj:ts proposition n:r 21 nedannämnda ändringar och tillägg skola göras i fråga om bestämmelserna angående Riksdagens utskott, deras verksamhet m. m., nämligen:

1) att alla bestämmelser i grundlagarna om tillfälliga utskott bortfalla;

2) att vid hvarje lagtima riksdag skola tillsättas åtta ständiga utskott, nämligen: ett konstitutions-

utskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, ett lagutskott, ett kommunalutskott, ett domänutskott och ett allmänt utskott;

3) att antalet ledamöter i dessa utskott skall utgöra: i konstitutionsutskottet 20, i statsutskottet 30, i bevillningsutskottet 20 samt i hvar och ett af de öfriga utskotten 16 ledamöter, hvilka hvardera kammaren till halfva antalet inom sig väljer, hvarjämte hvardera kammaren utser det antal suppleanter kammaren bestämmer;

4) att riksdagsärendena skola fördelas mellan de åtta utskotten i hufvudsaklig öfverensstämmelse med här ofvan angifna grunder och sålunda beträffande ärendenas fördelning följande ändringar vidtagas i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, nämligen:

a) att till *konstitutionsutskottet* icke öfverflyttas vare sig kyrkomötesförrordningen eller kommunallagarna;

b) att från *statsutskottet* icke utbrytas nionde och tionde hufvudtitlarna, ej heller frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet, utan att utskottet fortfarande får till uppgift att handlägga samtliga statsregleringsärenden;

c) att till *bevillningsutskottet* öfverflyttas lagstiftningen rörande försäljningen af vin, öl och svagdricka;

d) att till *bankoutskottet* icke öfverflyttas tionde hufvudtiteln, ej heller frågor rörande pensionsväsendet i allmänhet;

e) att från *lagutskottet* afsöndras så många ärenden, att utskottets verksamhet väsentligen blir begränsad till lagstiftningen rörande civil-, kriminal- och krigslagar i allmänhet äfvensom granskningen af justitieombudsmannens redogörelse;

f) att till *kommunalutskottet* öfverlämnas dels frågor om lagstiftningen rörande kommunallagar, kyrkolag, kyrkomöte, prästtillsättning, skol- och uppfostringsväsendet samt fattigvården och hälsovården, dels öfriga ärenden angående nämnda angelägenheter, hvilka ej beröra statsregleringen;

g) att till *domänutskottet* icke öfverflyttas statsregleringsärendena under nionde hufvudtiteln, men att utskottet, utöfver hvad Kungl. Maj:t i öfrigt föreslagit skola öfverlämnas till detsamma, äfven får att handlägga alla andra ärenden, som ligga inom dess verksamhetsområde och som ej beröra statsregleringen;

h) att *allmänna utskottet* erhåller till uppgift att utreda alla sådana inom riksdagen väckta frågor, som icke tillhöra här ofvan nämnda utskotts behandling eller röra någondera kammaren enskildt men dock äro af natur att böra hänskjutas till utskotts förberedande handläggning;

5) att motionstiden begränsas på så sätt, att — förutom hvad gäller grundlagsfrågor samt ärenden, som tillhöra allmänna utskottets behandling, äfvensom frågor, som omedelbarligen föranledas af under riksdagen inträffad händelse — motion skall vara väckt inom tio dagar från riksdags öppnande eller, om motionen föranledes af kungl. proposition, som efter öppnandet till riksdagen aflåtits, inom femton dagar från propositionens aflämnande i kammare.

Konstitutionsutskottet torde benäget föreslå den formulering af de särskilda paragraferna, som kan finnas lämplig för att Riksdagen skall kunna antaga här framlagda förslag att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Stockholm den 29 februari 1908.

Emil Hammarlund.